

способов анализа структуры последнего дают возможность выявить и разносторонне описать существенные свойства всех окружающих нас предметов, явлений и событий. Автор приходит к выводу о том, что такие свойства являются их обобщёнными признаками, считающимися самыми важными и необходимыми (ядерными) для их познания, с одной стороны, и непостоянство, диффузность, смещение когнитивных пластов, образующих периферию концепта – с другой. Приведённые в статье схемы структурных разграничений в проведении лингвоконцептуального анализа могут быть применены в дальнейших когнитивных исследованиях на материале разных языков.

Ключевые слова: понятие, концепт, структура, классификация, ядро, периферия.

Polyuzhyn Mykhaylo. Notion, Concept and Its Structure. The article focuses on essential distinctions between such frequently used terms in modern cognitive linguistics as «notion» and «concept», on the one hand, and the structure of the latter – on the other. An opinion is expressed that native speakers of any language come to an agreement for achieving mutual understanding while discussing ripe problems. The classification of concepts offered in the article, in the author's opinion, may be carried out according to different parameters, giving the possibility not only retrace the availability of distinctive features between basic (disseminated) and peripheral (not disseminated) points of view, but also formulate its adequate comprehension. The approaches under consideration to modern scholarly substantiated definition of such frequently used terms as «notion» and «concept» as well as methods of structure analysis of the latter give the possibility to describe many-sidedly essential properties of all objects, phenomena and events that are around us. The author draws a conclusion that such properties are their generalized indications that are considered to be the most important and necessary (nuclear) for their cognition, on the one hand, and instability, diffusion and displacement of cognitive layers, forming the periphery of the concept – on the other. The schemes of structural distinctions, suggested in the article in conducting a lingvoconceptual analysis may be applied in further cognitive researches on the material of different languages.

Key words: notion, concept, structure, classification, nucleus, periphery.

Стаття надійшла до редколегії
12.01.2015 р.

УДК 81'367.335:811.112.5'07

Анатолій Приходько

Синкретизація реченнєвої матерії як механізм конституювання політаксису

Статтю присвячено вивченню складного речення у формально-граматичному аспекті з погляду синтаксичної деривації. Доведено, що когнітивним механізмом деривації є процес синкретизації реченнєвої форми. Відповідно до цього механізму розглядаються двочленна (гіпо- й паратаксис), тричленна (мезотаксис), чотиричленна (гіпертаксис) та інші похідні конструкції-поліноми з подальшим гілкуванням клауз. Відповідні синкретичні процеси розглядаються в контексті структурно-функціональної взаємодії двох сусідніх клауз, що утворюють вузол дифузії – локус, у якому відбувається їх злиття в одну контаміновану конструкцію.

Ключові слова: деривація, клауза, синкретизм, біном, трином, поліном, вузол дифузії.

Постановка наукової проблеми та її значення. Об'єктом дослідження пропонуваної розвідки є політаксис – складне речення, що побутує в діапазоні між двочленністю (біномом) і багаточленністю (поліномом) в опорі на найпродуктивнішу перехідну форму – трином. При цьому предмет опису – формально-граматичний аспект поліному. **Мета дослідження** – з'ясувати основні системно задані (номінативні) властивості поліному з погляду його дериваційного потенціалу.

Зазвичай науковці представляють формально-граматичну структуру речення на підставі розрізнення головних і другорядних членів, комбінаторика яких дає інваріантну схему – суб'єктно-предикатно-об'єктну структуру $S - V - O$ [1, с. 86]. Комбінаторні можливості членів речення дають підстави говорити про різні структурні типи останнього – одно- та двоскладні, поширені й непоширені, повні та неповні, прості й складні. На рисунку 1 унаочнено систему формально-граматичних типів речення – простого (монотаксис) і складного (політаксис).

Складне речення, або політаксис (біном, трином, поліном), традиційно сприймається як поєднання декількох простих, що досягається за допомогою певних синтаксичних засобів і характе-

ризується значенневою, конструктивною та інтонаційною цілісністю [3; 4; 5; 8; 10; 11; 12; 13 й ін.]. Ця думка фіксує результат певної наукової рефлексії. Нас же насамперед цікавитимуть когнітивно-синтаксичні процеси, які передують цьому результату – зокрема синтаксична деривація, що є трансформаційно зумовленою похідністю одних синтаксичних одиниць від інших [2, с. 3].

Рис. 1. Системна репрезентація простого й складного речень

Синтаксична деривація – результат дії процесів прогресивного та регресивного порядку [6, с. 227], серед яких найбільш поширеними є спрощення / симпліфікація (еліпс, редукція, компресія) й ускладнення / комплетизація (розширення, включення). Існують іще декілька синтаксичних процесів, які через їхню симбіозну природу не можна віднести ані до першого, ані до другого, хоча водночас і можна віднести до першого й другого. Ідеться про контамінацію, субституцію, парцеляцію, аплікацію, які за своєю формою мають ознаки спрощення, а за змістом – ознаки ускладнення. У їх основі лежить процес синкретизації реченнєвої матерії, яка є симбіозом процесу та результату диверсифікаційної експансії мовних засобів на позамовні смисли.

Як відомо, синкретизм (від грец. *συνκρητισμός* ‘федерація критських міст’) означає нероздільність різних видів чогось, об’єднання в якомусь явищі чи в якійсь формі декількох значень. Іншими словами, синкретизм – це таке «злиття в одній мовній одиниці одночасно кількох ознак із системи опозицій» [7, с. 648], яке зачіпає всі рівні мовної системи, у т. ч. й синтаксичний, де воно має чинність у сфері слова, словосполучення, простого та складного речень, пов’язаних із процесами синтаксичного гілкування, що можуть мати як ліво-, так і правосторонній вектор.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вихідною точкою, середовищем, матеріалом, лоном, на якому відбуваються синтаксичні процеси, у т. ч. й синкретизація, є монотаксис (рис. 1), бо він певною мірою виступає самостійним «гравцем» на полі синтаксичних відношень, тобто як окрема, незалежна та самодостатня клауза, на форму якої не впливають інші одиниці, що її оточують праворуч і ліворуч. Монотаксис є водночас і будівельним матеріалом для складного речення-бінома (пара-, гіпотаксис), що постає в цій своїй функції і як автономна синтаксична одиниця, і як складне речення мінімальної структури з активним дериваційним потенціалом, здатним приймати до свого складу додаткові предикативні одиниці (ПО¹), або – в іншій термінології – клаузи.

Однак, як свідчать спостереження, найбільш продуктивними в мовленні виявляються тричленні складнореченнєві побудови (рис. 5) – гібридні конструкції, які виходить за межі синтаксичного бінома, але водночас поєднують у собі риси і того, й іншого. Таку синкретичну конструкцію називають *мезотаксисом*, або триномом – складним реченням із трьома конститутивними одиницями-клаузами. Синтаксичний біном стає синтаксичним триномом тоді, коли «підключає» до вже наявної двочастинної конструкції щось третє, стаючи фундаментом, на який власне воно (третє) й

¹ Прийняті скорочення: ГР – головне речення, КК – контамінова клауза, ПО₁ – позиційно перша предикативна одиниця, ПО₂ – позиційно друга предикативна одиниця, ПР – підрядне речення, СПР – складнопідрядне речення, ССР – складносурядне речення, СР – сурядне речення (частина ССР).

надбудовується. Біном-фундамент є фактично первинною конструкцією, своєрідним матеріальним носієм тринома, а трином – вторинною конструкцію, третю конститутивну одиницю якої вмонтовано в певний матеріальний носій, котрим цей біном власне і є.

Поєднання в одній клаузі рис, ознак і властивостей різних клауз якраз і уможлиблюється за рахунок синкретизації. Для мезотаксису синкретично релевантними є паратактичні, гіпотактичні та другопредикативні конструкції. Для прикладу наголосимо на особливій місії третьої (підкресленої) клаузи в мезотаксисі типу (1н) *Es steht außer Zweifel* (ПО_{ГР}), *dass die Menschheit den Weltraum kolonisieren wird* (ПО_{ГР} = ПО_{СР-1}), *denn es gibt schon jetzt viele Voraussetzungen dafür* (ПО_{СР-2}) / “Deutschland”, 2001-6/; (1р) *Человек он был распорядительный* (ПО_{ГР}), *потому и начал действовать с отменной разумностью* (ПО_{ГР} = ПО_{ГР}), *когда опомнился* (ПО_{ГР}) / А. Брусникин/; (1у) *Складається враження* (ПО_{ГР}), *що нове керівництво МОН так і не зрозуміло суті своєї місії* (ПО_{ГР} = ПО_{СР-1}), *а суспільство так і не дочекалося жодної бажаної реформи* (ПО_{СР-2}) / «Обозреватель» 22.01.2015/. Не можна не помітити, що серединний, «третій» елемент в кожному із цих триномів є дифузною одиницею, у якій перетинаються властивості ПО різного статусу, що спричиняє її домінування у всьому мезотаксисі.

Синтаксична дифузія – інструмент дериваційного перетворення, при якому відбувається функціональне злиття двох різностатусних ПО в одну результувальну клаузу. При цьому не усуваються усунення первинні властивості поєднуваних частин, а відбувається їхня структурно-семантична взаємодія зі збереженням суттєвих властивостей кожної з них. Результатом взаємопроникнення ПО одна в одну є **вузол дифузії**¹ – контамінована клауза, в якій концентруються всі суттєві властивості двох поєднуваних ПО. Для зручності будемо називати її контамінованою клаузою (КК). Мимохідь зазначимо, що кількість вузлів дифузії визначається формулою «n мінус 2», де n – кількість клауз, «зібраних» в одному поліномі.

Загальний патерн входження КК до тричленного полінома з одним вузлом дифузії зображено на рисунку 2 у вигляді ланцюжка клауз ПО₁, ПО₂ і ПО₃, а літерний нижній індекс *a* чи *b* сигналізує про її двофункціональність.

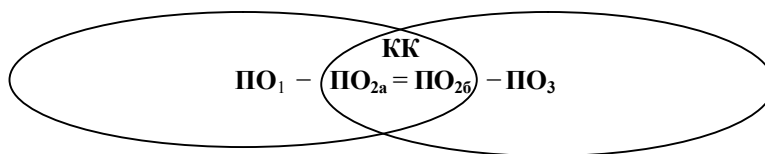

Рис. 2. Складне речення у формі мезотаксису з одним вузлом дифузії

Спостереження показують, що мезотаксис може конституюватися на базі паратаксису та гіпотаксису (і, звичайно, ж на базі другопредикатної конструкції, але їх розгляд – окрема тема). являє собою такий гібридний трином, який вибудовується на фундаменті сурядного бінома. Воно ніби «вмонтовується» в реальне ССР, використовуючи його як своєрідний матеріальний носій. Цей спосіб структурного конституювання КК є таким патерном його розбудови, при якому він виявляється, або інкорпорованим у паратаксис, або приєднаним до нього. Структурну основу таких утворень складає ССР із двома координованими клаузами, а КК входить до складу однієї з них – лівої (2) або правої (3). Пор.: (2н) *Er schloss ab und zu die Augen, was man bei einer Sinfonie, und dachte an Milda* (Н. Konsalik); (2р) *Он приказрл глаза, чтобы сосредоточиться, и погрузился в мир звуков* (А. Маринина); (2у) *До них залишилися дані перевірок Держзфінінспекції, яка однозначно заявляла про гігантські переплати, але вся ця інформація пройшла повз депутатів Київради* («Укр. Правда», 07.02.2015); (3н) *Ich ging auf Helen zu und ich ließ alles hinter mir, was ich nicht erklären kann* (F. Kafka); (3р) *До этого места Лёшка слушал очень внимательно, но малость отвлекся, когда тятя перешел на описание наук* (А. Брусникин); (3у) *Київрада має намір погасити борги своїх попередників і сплатити 500 мільйонів гривень компанії, у якої були придбані вагони* («Укр. Правда», 07.02.2015).

Підрядне речення на паратактичному носії є результатом дериваційного перетворення одного ССР й одного СПР в одну складнореченнєву структуру з приматом сурядності, при якому відбувається функціональне злиття однієї координативної та однієї субординативної клауз в одну ПО без

¹ У подальшому позначатимемо ПО, що утворюють вузол синтаксичної дифузії, знаком < >.

усунення їхніх первинних властивостей. Натомість простежуємо їх структурно-семантичну дифузію / контамінацію зі збереженням суттєвих властивостей і тієї, й іншої. Цей мезотаксис відбиває такий патерн інкорпорації КК, при якому воно стає одночасно першою ПО сурядного бінома й разом із другою ПО цього ж бінома утворює підрядно ускладнений паратаксис. Таким чином речення з його сурядною базою та підрядним вкрапленням перетворюється на сурядно-підрядний триплекс.

Підрядноцентричний мезотаксис являє собою гібридний трином на базі гіпотаксису, що будується при підтримці вже наявного СПР-бінома з його використанням як матеріального носія. Тут відбуваються процеси субординативної деривації ПР, завдяки чому воно перетворюється на супідрядне речення. При супідрядності ПР виступає у функції ГР по щодо іншого ПР, яке слідує за ним за алгоритмом правостороннього гілкування. Це може відбуватися або способом інтерпозиційного вклинювання між двома підрядними клаузами (4), або способом приєднання до базового гіпотаксису через підрядну клаузу в постпозиції (5). Пор.: (4н) *Wenn es zu der großen Offensive der Sowjets kommen sollte – woran keiner glaubte, – dann setzte sie in der Südukraine* (Н. Konsalik); (4р) *Его зовут Стас, если для вас это так важно, в чем я глубоко сомневаюсь* (А. Маринина); (4у) *Превелебний Томас Росіка, який співпрацює з прес-службою Ватикану, підкреслив, що понтифік у жодному разі не говорив про те, щоби проявляти насильство або жорстокість по відношенню до дитини;* (5н) *Schließlich bemerkte er eine verhängte Luke, deren Tuch er wegzog, wodurch Licht hereinkam* (F. Kafka); (5р) *Когда она узнала истинное положение дел, у нее глаза расширились от удивления, хотя внутри не дрогнул ни один мускул* (А. Маринина).

Тож залежно від тієї синтаксичної бази, яка стає матеріальним носієм КК, слід розрізняти сурядно- та підрядноцентричні форми. Не маючи якоїсь виняткової вибірковості щодо свого позиціонування в структурі приймаючої синтаксичної одиниці, КК усе ж віддає перевагу правим постпозиційним клаузам і в паратаксисі, і в гіпотаксисі. Це ж стосується загалом і складнореченневих структур з більшою кількістю підключених клауз – поліномів.

Загалом поліном має подвійну природу: з одного боку, він позначає окремий тип складного речення (період), а з іншого – відбиває спосіб розширення в довжину базової гіпотактичної структури [9, с. 10]. Якщо трином продовжує структуру на одну підрядну чи сурядну клаузу, то поліном – щонайменше на дві. При такому продовженні спостерігається змішане сурядно-підрядне розширення структури за рахунок або почергового ускладнення однієї з клауз, або одночасного ускладнення обох клауз. Ідеться про багатокомпонентні складні речення, які мають чотиричленну (гіпертаксис), п'ятичленну (супертаксис) і шестичленну (мегатаксис) структуру. Далі цей процес стає проблематичним (хоча можна й продовжити ряд: макро-, ультратаксис), що відповідає законам оптимального кодування, згідно з якими воно (кодування) відбувається найкраще, якщо складні конструкції вживаються рідко.

Чотиричастинний поліном (гіпертаксис) є доволі продуктивним способом уключення КК до своєї структури. Патерн її входження до чотиричленного полінома (рис. 3) засвідчує, що кількість вузлів дифузії зростає в супертаксисі до двох. Крім того, у супертаксисі однаково активно фігурують і координативні, і субординативні клаузи.

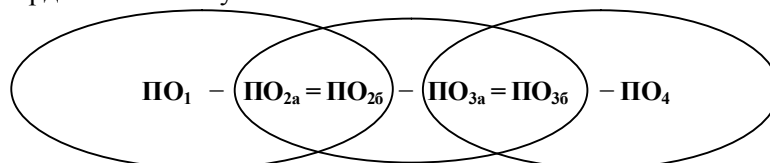

Рис. 3. Складне речення у формі гіпертаксису з двома вузлами дифузії

Гіпертаксис утворює найрізноманітніші конфігурації своєї структури, які зумовлені ідеєю гілкування дериваційних структур, але всі вони і зводяться до ліво- (6н) і правостороннього (7н) гілкування. Пор.: (6н) *Sollte das so sein, dann vermutlich nur deshalb, weil ich aus ihm eine meiner Figuren gemacht habe – womit an der ganzen Geschichte etwas Gutes wäre* (С. Funke); (6н) *Если дворник чего и видел, то только пролетку, которая остановилась у ворот, когда он выносил помои* (А. Чиж); (6у) *Незважаючи на відразу до західної культури, члени Нацкоммору полюбляють стверджувати очевидні факти, хоча другий закон Ньютона вони ще не розглядали, бо одне із рішень повністю складається із фрази «фейспалму Кена»* («Укр. Правда», 08.02.2015). (7н) *Er nahm also zwei Wachs-*

kerzen, verbarg sie in dem Ärmel, und holte dann seinen Mantel aus dem Karren, womit er sich heute nacht bedecken wolle (W. Hauff); (7p) *Месьє равнодушно взирал, как Фандорин на бегу сорвал городского, дабы тот догнал извозчика, который увозил пассажира* (Б. Акунин); (7y) *Превелебний Томас Росіка, який співпрацює з прес-службою Ватикану, підкреслив, що понтифік у жодному разі не говорив про те, щоби проявляти насильство або жорстокість по відношенню до дитини* («Укр. Правда», 07.02.2015).

П'ятичастинний поліном (супертаксис) також утворює доволі різноманітні структурні конфігурації. При цьому набір дериваційних технік різко скорочується, а точніше – зводиться до однієї-єдиної техніки лівостороннього гілкування, у якій дедалі більш вагому роль відіграють паратактичні побудови. Усі супертактичні поліноми є дифузно тривузловими (рис. 4), що свідчить про синтаксичний синкретизм доволі ускладненого характеру: (8н) *Die Kündigung bei der DBOA ist Bettina nicht schmerzlich, was sie sehr verwunderte, denn nie hatte sie geglaubt, dass sie im Leben etwas anderes sein könnte als Stewardess, die in der ganzen Welt zu Hause ist* (Н. Коналик); (8y) *Примітно, що після всіх цих успішних фінансових операцій «Буенор» була швидко ліквідована, а «Мервін» раптово зрозумів, як прогадав з ціною, і подав позов на «Укррослізинг»* («Укр. Правда», 07.02.2015).

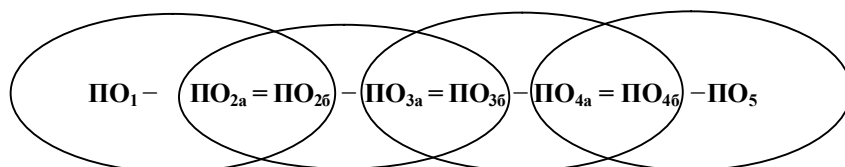

Рис. 4. Складне речення у формі супертаксису з трьома вузлами дифузії

Шестичастинний поліном (мегатаксис) ще більше характеризується тенденцією до лівостороннього гілкування. При цьому нарощування матеріального обсягу полінома здійснюється лише на базі паратаксису, а гіпотактичні конструкції виявляються майже повністю витісненими паратактичними: (9н) *Der Alte im roten Schlafrock ließ sich nicht irremachen, faßte ihn am Bein, riß ihn herab, bleute ihn durch, und zog ihm mittelst einer Schnalle die Halsbinde fester an, worauf er immer wieder artig und manierlich wurde, und die Tanzstunde ohne Störung weiterging* (W. Hauff); (9y) *Сьогодні оприлюднено інформацію, згідно з якою пропонується прийняти законопроект, який дозволить проводити «тимчасову націоналізацію» вкладів її громадян в банках, коли виникає критична ситуація з виконанням державного бюджету, проте Мінфін заявляє, що прийняття таких радикальних кроків в Україні не планується* («Дзеркало тижня», 07.02.2015).

Помітною властивістю мегатаксису є те, що попри очікування, задані алгоритмом гілкування мезо-, гіпер- і супертаксису, згідно з яким кількість вузлів дифузії визначається формулою «n мінус 2», нарощування дифузних одиниць до чотирьох вузлів тут не спостерігається. Навпаки, їх кількість різко падає аж до двох, як у чотиричлені-гіпертаксисі. Це свідчить, що дериваційні процеси тут починають гальмувати чи навіть збоїти, що знову-таки пов'язано з оперативною пам'ятю, яка стає важко сприймати деривативи після п'яти нарощених одиниць, а дифузні тим паче.

Ця тенденція ще більше стосується тих побудов, у яких кількість конструктивних елементів виходить за межі шести–семи, напр. **архітаксису** (10н) *Unten fand er zu seinem Bedauern einen Gang versperrt, der seinen Weg sehr verkürzt hätte, was mit der Ausschiffung sämtlicher Passagiere zusammenhing, und mußte Treppen, die einander immerwieder folgten, durch fortwährend abbiegende Korridore, durch ein leeres Zimmer mit einem verlassenen Schreibtisch mühselig suchen, bis er sich tatsächlich, da er diesen Weg nur ein- oder zweimal und immer in größerer Gesellschaft gegangen war, ganz und gar verirrt hatte* (F. Kafka).

Проте розширення складнореченневого бінома не безкінечне, оскільки на нього накладаються певні обмеження. Зокрема, матеріал показує: його ускладнення «затухають» на рівні супертаксису, тобто в межах п'яти клауз, що пов'язано з можливостями оперативної пам'яті, яка коливається навколо числа «сім», а точніше 7 ± 2 і, відповідно, із гіпотезою когнітивної глибини В. Інґве [14]. Реченнєві побудови за межами супертаксису трапляються в мовленні все рідше й рідше (у нашому матеріалі – 5 %, див. рис. 5). Парадоксально, але при цьому кількість вузлів дифузії не перевищує трьох. Очевидно, зі збільшенням матеріального обсягу речення процеси синкретизації починають

уповільнюватися або навпаки – стрімко наростати. Алгоритм таких утворень доволі важко піддається несуперечливому моделюванню, бо їх внутрішньофразові зв'язки виявляються дуже заплутаними, переходять один в один, виявляються різновекторними, дифузними й контамінованими.

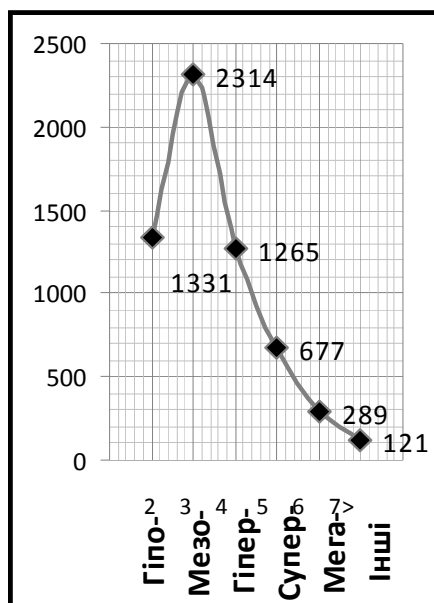

Рис. 5. Кількісний розподіл складних речень

Тож використання складних реченневих утворень загальною кількістю 6 тис. одиниць, отриманих методом суцільної вибірки, характеризується підйомом і спадом, що утворюють деяку криву (рис. 5), добре відому як крива вогнища, яке згорає, чи як крива траєкторії польоту м'яча. Алгоритм продуктивності таких речень зумовлюється підвищенням кількості біномів і триномів, апогесом яких є мезотаксис, плавним зменшенням гіпертаксисних побудов і далі різким падінням у міру збільшення кількості клауз у політаксисі. У будь-якому разі це не синусоїда, де ритмічно змінюються підйоми та спади, а асиметрична, дискретна й ізотропна лінія спаду кількості використань синтаксичних поліномів при збільшенні матеріального обсягу речення-бази.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сфері складного речення діють постійні процеси синтаксичної деривації, рушійною силою яких є механізм синкретизації. В основі цього механізму лежить дифузія, що призводить до поліфункціональності форми (предикативної одиниці), яка стає контамінованою клаузою.

Будь-яке складне речення мінімальної структури – біном-гіпотаксис чи біном-паратаксис – може стати матеріальною базою / носієм, на тлі якої завдяки процесам синкретизації виникає мезотаксис-трином, потенційно схильний перетворюватися в реченневий поліном – мезо-, гіпер-, супер-, мегатаксис тощо. У кожному політаксисі діють активні дериваційні процеси за алгоритмом ліво- чи правостороннього гілкування, пов'язані зі структурно-функційною взаємодією двох сусідніх клауз, що утворюють вузол дифузії, в якому відбувається їх злиття в одну структуру. При цьому кількість вузлів дифузії визначається формулою «n мінус 2», де n – кількість клауз, «зібраних» в одному поліномі.

За межами шестичастинності поліноми трапляються доволі рідко. Попри очікування, що їх задано алгоритмом гілкування конструкцій із меншим набором клауз, кількість вузлів дифузії тут коливається від двох до п'яти-семи, що можна інтерпретувати і як своєрідний алгоритм, і як «збій» механізму. Збій в механізмі реченневого синкретизму, напевно, пов'язані з глибиною оперативної пам'яті, яка починає важко сприймати деривативи після п'яти нарощених одиниць, що, вочевидь, запрограмовано мовною системою. Цим же пояснюється й те, що в міру кількісного ускладнення полінома зменшується кількість моделей, за якими він може будуватися: чим складніший політаксис, тим менше моделей, тим менш різноманітними є їхні конструктивні частини й тим рідше він трапляється в мовленні.

Запропонований погляд на устрій політаксису може стати в перспективі основою для його мультипарадигмального вивчення у вимірах семантичного синтаксису, лінгвопоетики та ідіодискурсу. Досвід аналізу й отримані дані можуть стати основою для когнітивно-дискурсивних розвідок схожих і споріднених синтаксичних явищ в інших природних мовах.

Джерела та література

1. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV–XIII ст.) / І. Р. Буніятова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с.
2. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – 192 с.
3. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ» ; «БАО», 2011. – 992 с.
4. Кобрин Н. А. Теоретическая грамматика современного английского языка : [учеб. пособие] / Н. А. Кобрин, Н. Н. Болдырев, А. А. Худяков. – М. : Высш. шк., 2007. – 368 с.
5. Левицкий Ю. А. Основы теории синтаксиса : [учеб. пособие] / Ю. А. Левицкий. – М. : КомКнига, 2005. – 368 с.
6. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике : монография / сост., общ. ред. и вступ. ст. И. С. Шевченко. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2009. – 556 с.

7. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
8. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 800 с.
9. Яценко П. І. Когнітивно-комунікативна організація сурядно-підрядного полінома в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Яценко П. І. – К. : КНЛУ, 2012. – 20 с.
10. Langacker R. W. Cognitive Grammar. A Basic Introduction / R. W. Langacker. – Oxford : University Press, 2008. – 550 p.
11. Tesnière L. Grundzüge der strukturalen Syntax / L. Tesnière // Sprachwissenschaft: Ein Reader / hrsg. L. Hoffmann. – 2., verb. Aufl. – B. ; N. Y., 2000. – S. 517–542.
12. Valin R. D., van. An Introduction to Syntax / Robert D. van Valin. – Cambridge : University Press, 2004. – 239 p.
13. Zifonun G. Grammatik der deutschen Sprache (in 3 Bänden) / G. Zifonun, L. Hoffmann, B. Strecker [u. a.] – B. ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1997. – 2569 S.
14. Yngve V. H. The depth hypothesis / V. H. Yngve // Structure of language and its mathematical aspect. Proceedings of the Symposia in Applied Mathematics. – N. Y. : Providence ; R. I. : American Mathematical Society, 1961. – Vol. XII. – P. 130–138.

Приходько Анатолий. Синкретизация предложения как механизм конституирования политаксиса. Стаття посвящена изучению сложного предложения в формально-грамматическом аспекте под углом зрения синтаксической деривации. Доказано, что когнитивным механизмом деривации является процесс синкретизации синтаксической формы. В опоре на этот механизм рассматриваются двучленная (гипо- и паратаксис), трехчленная (мезотаксис), четырехчленная (гипертаксис) и другие производные конструкции-полиномы с дальнейшим ветвлением клауз. Соответствующие синкретические процессы рассматриваются в контексте структурно-функционального взаимодействия двух соседних клауз, образующих узел диффузии – локус, в котором происходит их слияние в одну контаминированную конструкцию.

Ключевые слова: деривация, клауза, синкретизм, бином, трином, полином, узел диффузии.

Prykhodko Anatolij. Syncretization of Sentence Matter as a Mechanism of Polytaxis Constituting. The article deals with the study of a complex sentence in the formal and grammar aspect from the syntactic derivation point of view. It is proved that the process of syncretization of the sentence matter is a cognitive mechanism of derivation. Binomial (hypo- and parataxis), trinomial (mesotaxis), of four members (hypertaxis) and other derivative constructions-polynomials with further branching of clauses are considered on the base of this mechanism. Appropriate syncretism processes are studied in the context of structural and functional interaction of two neighbouring clauses that create the knot of diffusion – locus, in which their merging in one contaminated construction is taking place.

Key words: derivation, clause, syncretism, binomial, trinomial, polynomial, knot of diffusion.

Стаття надійшла до редколегії
08.01.2015 р.

УДК 81'44=112

Олександр Рудківський

Становлення зімкнених приголосних у германських та слов'янських мовах

У статті деталізовано становлення зімкнених приголосних в індоєвропейській мовній системі, їх розвиток у спільногерманській та давньослов'янській мовах за допомогою діахронічних констант. Розглянуто протиставлення сильних глухих і слабких дзвінких зімкнених приголосних у германських мовах та дзвінких і глухих проривних фонем слов'янських мов. Визначено, що типовими фонологічними ознаками зімкнених приголосних фонем германських та слов'янських мов є їхнє місце артикуляції й спосіб творення. Проаналізовано таку специфічну фонологічну ознаку німецької мови, як придиховість глухих проривних приголосних та специфічну м'якість для плозивних приголосних фонем української, російської й польської мов. Проаналізовано фонетичні процеси в зімкнених приголосних сучасних германських мов, що характеризуються спірантизацією та фортизацією алофонів дзвінких проривних фонем. Окреслено можливу африкатизацію зімкнених приголосних слов'янських мов. Схарактеризовано кореляційні опозиції проривних приголосних у фонемних системах зіставлюваних мов, які виявляють більше відмінних, ніж спільних ознак.

Ключові слова: глухий, дзвінкий, палаталізація, зімкненість, кореляція.

© Рудківський О, 2015